

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника»

Кафедра кримінального права навчально-наукового
юридичного інституту

Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем
політики в сфері боротьби зі злочинністю Науково-дослід-
ного інституту вивчення проблем злочинності імені ака-
деміка В.В. Сташиса НАПрН України

Служба безпеки України

Львівський форум з кримінальної юстиції

Івано-Франківський обласний осередок Всеукраїнської
громадської організації «Асоціація кримінального права»

Матеріали Міжнародної науково-
практичної конференції

«Політика в сфері боротьби зі злочинністю»

9-10 грудня 2016 року

Івано-Франківськ, 2017

Андрушко П.П.

завідуючий кафедрою кримінального права та кримінології юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, к.ю.н., проф.

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВСУ З ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДІЇ ЗАКОНУ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ТА ЗМІСТУ ОЗНАК «ШКОДА» ТА «ТЯЖКІ НАСЛІДКИ» У СКЛАДАХ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 364, 364-1, 365, 365-2, 367 КК УКРАЇНИ, ТА ДІЇ ЗАКОНУ №12-61-VII ВІД 13 ТРАВНЯ 2014 РОКУ В ЧАСІ, ВИКЛАДЕНІ У ЙОГО РІШЕННІ №5-99КС16 ВІД 27 ЖОВТНЯ 2016 РОКУ

У рамках виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України 13 травня 2014 р. Верховна Рада України ухвалила Закон № 1261-VII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» (далі – Закон № 1261-VII). Цим законодавчим актом було викладено в новій редакції пункти 3, 4 примітки ст. 364 Кримінального кодексу України (далі – КК), в яких містяться нормативні дефініції традиційних для складів злочинів у сфері службової діяльності ознак – «істотна шкода» та «тяжкі наслідки».

До набрання чинності Законом № 1261-VII ознаки «істотна шкода» та «тяжкі наслідки» у складах злочинів, передбачених статтями 364-367 КК, традиційно розумілись як такі, що охоплюють і суспільно небезпечні наслідки у вигляді майнової шкоди, і наслідки у вигляді шкоди немайнової. Таку можливість обумовив сам законодавець, вживаючи в пунктах 3, 4 примітки ст. 364 КК формулювання «якщо [істотна шкода (тяжкі наслідки)] полягали (полягають) у заподіянні матеріальних збитків». Сполучник «якщо» прямо вказував на можливість заподіяння істотної шкоди чи тяжких наслідків у вигляді, відмінному від матеріальних збитків. Правозастосовна практика при цьому традиційно допускала, що в останньому випадку суспільно небезпечні наслідки можуть мати нематеріальний (немайновий) характер. Зокрема, в абз. 3 п. 6 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. №

ББК 67.9(4УКР)
М34

Редакційна колегія:

Борисов В.І. - академік НАПрН України, директор Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України, професор кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор

Фріс П.І. - Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника, академік АНВШУ України доктор юридичних наук, професор;

Гацелюк В.О. - кандидат юридичних наук, Національний радник з правових програм Координатора проектів ОБСЄ в Україні;

Микитин Ю.І. - заступник директора Юридичного інституту імені В. Стефаника, кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Козич І.В. - кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника

М34 Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Політика в сфері боротьби зі злочинністю" [Текст]. - Івано-Франківськ, 2017. - 349 с.

В збірнику розміщені матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Політика в сфері боротьби зі злочинністю", проведеної 9-10 грудня 2016 року спільно Навчально-науковою лабораторією дослідження проблем політики в сфері боротьби зі злочинністю НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України, кафедрою кримінального права Юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника та Службою безпеки України за підтримки Координатора проектів ОБСЄ в Україні. Конференція традиційно присвячена проблемам політики у сфері боротьби зі злочинністю в Україні.

Матеріали збірника можуть бути використані в науково-дослідній та видавничій діяльності

ББК 67.9(4УКР)

© Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем політики в сфері боротьби зі злочинністю НДІ вивчення проблем злочинності ім. академіка В.В. Сташиса НАПрН України, 2017

змушені визнати, що про людину в нашій країні дбає суспільство. Звідси дві необхідні нові теги – «цінність людини», «безпека країни», «суспільна злагода».

Приклад 2. «Авторитет» (державних, правоохоронних органів, суду, тощо). А чи він є, після стількох років свавілля, корупції, безкарності?.. Очевидно, тут взагалі мають діяти контртеги: «справедливість», «толерантність». Не як характеристика «Злочинів проти правосуддя» (хоча і тут, як на наш погляд, в перспективі у КК доцільно розуміти Justice як справедливість, а не правосуддя), а як пояснення чому саме цей розділ присвячено – забезпеченню справедливості, толерантного ставлення до всіх учасників процесу. Те ж саме з правоохоронною діяльністю.

Це жодним чином не виключає усієї суворості покарання, але на-самперед, справедливого покарання і покарання всіх винних. Рівно як і додає ваги жертві та потерпілому в очах суспільства, демонструючи головними об'єктами захисту не гілки державної влади, а їх інтереси, а цінності суспільства: справедливий суд, невідворотність покарання, права на захист, чесність експертизи, недопустимість неправосудних рішень і т.д.

Метою інтерактивного боку к-пК є, як вказувалося, згода суспільства з інформацією к-пК і згода на умови її реалізації.

У випадку вдалої реалізації комунікативної і перцептивної боків к-пК, суспільство саме стає зацікавленим у реалізації к-пК, яка захищає його цінності. При такому підході перший рівень потреб якнайменше, перебуває під впливом усвідомлення того, що к-пК направлена на інтереси кожного.

Однак, навіть, у випадку побудови оптимальної конструкції по суті, формування к-пК, суспільний договір можливий лише за умови інтеракції і влади з суспільством у зворотній (інтерактивній комунікації). Якщо раніше «пропозиції населення» могли носити закритий характер, то сьогодні це вже неможливо: соціальні мережі, блоги, телебачення, ток-шоу в яких висвітлюється реакція населення на ті, чи інші к-пК, демонструють ставлення суспільства до к-пК, фактично, дають їй соціальну оцінку.

Туляков В.О.

член-кореспондент НАПрНУ, Національний університет «Одеська юридична академія», проректор з міжнародних зв'язків, д.ю.н., проф.

КРИМІНАЛЬНО-НЕПРАВОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ДО МЕТОДОЛОГІЇ ПИТАННЯ

Поняття «Кримінально-неправова політика України» є штучним терміном, застосування якого не має сутнісного значення для наукового пошуку у галузі класичної кримінально-правової теорії.

Разом з тим, проблема існує.

Більш того, впевнений, що протягом певного часу теоретикам у галузі кримінально-правової політики слід буде визначитися із термінологією, чи певним чином збільшувати межі предмету дослідження. У операційному сенсі кримінально-правова політика сьогодення визначається як специфічна за природою та формами активності діяльність органів держави та громадянського суспільства, що розробляє стратегію і тактику, формулює основні завдання, принципи, напрями і цілі кримінально-правового впливу на злочинність та поведження з правопорушниками, виробляє засоби їх досягнення і виражається в нормах законодавства про кримінальну відповідальність, практиці їх застосування, правоформуючих рішеннях судової влади [1, С.19; 2, С.515].

Центральними, системоутворюючими елементами цього визначення є злочинність та кримінально-правовий вплив на останню.

Злочинність як соціальний інститут (інституційне системне явище) реалізується у сукупності злочинів. Кримінально-правова політика стоїть на платформі національного кримінального права у вузькому чи широкому сенсі його розуміння. Епістемологічне значення цього трюїзму вкрай велике: держава шляхом криміналізації визначає злочинне та певним чином реагує на нього.

Поруч з цим у правовій сфері існують окремі рівні кримінально-правового реагування (міжнародне, супранациональне, національне, локальне, індивідуальне), які не співпадають одне одним. Питання обсягу регулювання вирішується легко.

Складніше знайти відповідь на питання, яким чином держава повинна реагувати на діяння та діяльність, що існують паралельно базовій правовій формі. Мова йде про зловживання владою, та неправову активність, точніше, - неправу.

Так, обмеженість фрагментацією правової форми щодо території та державного впливу лімітує характеристики кримінальної політики. Фрагментаційні характеристики кримінальної політики держави мають свої особливості.

По-перше, вона обмежена характеристиками національного кримінального законодавства, які визначають злочин та злочинну активність особи (в деяких випадках мова також може йти про суспільно-небезпечний стан особи).

По-друге, диверсифікація кримінальних практик, та фонових явищ, розповсюдженість інших девіацій, адміністративних вчинків, публічно-правових деліктів та дисциплінарних проступків формує єдине поле кримінально-правового впливу у широкому сенсі. Декларація ООН «Основних принципів правосуддя для жертв злочинів та жертв зловживання владою» від 29.11.1985 р. встановила певні обмеження, вказавши, наприклад, що до жертв зловживання владою мають бути віднесеними особи, яким індивідуально або колективно було спричинено шкоду в результаті дії, або бездіяльності, що не є порушенням національних кримінальних законів, але яке є порушенням міжнародно-визнаних норм, які стосуються прав людини [3, ст.18].

Отже, кримінально-правовий вплив формується з державної примусової реакції не тільки на злочин, але й на: інші вчинки осіб, які у сенсі ст.6 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод мають бути визнаними кримінально-правовими; на суспільно-небезпечні діяння осіб, що не є суб'єктами кримінальної відповідальності; на діяльність, особистостей з підвищеним рівнем соціальної безпеки, тощо.

Всі ці види поведінки є тим чи іншим чином забороненими національними публічно-правовими актами та мають строгу локальну (чи міжнародно визнану) формалізацію.

Зі радикально іншою ситуацією ми зіштовхуємося при визнанні існування такого феномену як кримінальне неправо.

Кримінальне неправо це система норм та правил поведінки, яка виходить не від держави, а від іншого соціального суб'єкту та розповсюджує свій вплив на регуляцію кримінальної активності громадян та території (ареалі) суб'єктної компетенції. Мова може йти про індивідуальне неправо за Гегелем («злочинець наголошує порушення права своїм правом»), гібридні правові форми (свавілля, неправові стани, неправові закони), та квазі-закони. Квазі-кримінальні закони є актами нелегітимної з точки зору національного та міжнародного права влади, що

розповсюджують свою примусову, насильницьку дію у сенсі визначення кримінальної політики на територію іншої держави, чи декількох держав (мусульманське кримінальне право ІГЛ). На жаль, ця конструкція має для України не тільки теоретичний характер. На дискусії у форматі «круглого столу» щодо проблем застосування КК України, пов'язаних із вчиненням злочинів на невідконтрольних територіях було заявлено: «Вже зараз ми реально маємо ситуацію, за якої на окремих територіях України фактично застосовуються закони або іноземної держави, або квазідержавних угруповань. Так, у царині кримінального права в Україні, окрім КК України, також de facto застосовуються КК Російської Федерації (в Автономній Республіці Крим і місті Севастополі), КК «Луганської Народної Республіки» (на частині територій Луганської області) і КК «Донецької Народної Республіки» (на частині територій Донецької області) [4, с.2].

Отже, питання кримінально-неправової політики держави потребують визначення: предмета (неправо), заходів впливу, юрисдикційних повноважень, можливостей та ефективності впливу, особливостей поводження з правопорушниками (особливо при визнанні рішень квазі-судів нікчемними), ролі судової практики у піднесенні до концепту прав людини. Невизнання юридичної сили окупаційних чи квазі-законів у квазі-державах (ІГЛ, ПМР) не вирішує питань адекватного захисту прав людини, компенсації і реституції потерпілим, правової оцінки сутності явища злочинного та злочину. Це потребує подальших наукових пошуків у сенсі кримінального неправо та політичних рішень протидії цьому явищу.

Доречі, залишається відкритим питання неправового закону та відповідних реакцій на нього у тоталітарній державі, питання політичної раціональності самосудів та їх значення у сучасному кримінальному праві. Але це проблема, що потребує окремого розгляду.

1. Борисов В.І., Фріс П.Л. Кримінальна політика України / В.І.Борисов, П.Л.Фріс // Вісник Асоціації кримінального права України, 2013, № 1(1) – С. 15-31
2. Туляков В. О. Кримінально-правове поводження: до теорії питання / В. О. Туляков // Правове життя сучасної України: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. – Одеса: Фенікс, 2014. – Т. 1. – С. 513-515.
3. Декларація ООН «Основних принципів правосуддя для жертв злочинів та жертв зловживання владою» від 29.11.1985 р. [електронний ресурс] / Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_114
4. Запрошення до дискусії у форматі «круглого столу» щодо проблем застосування КК України, пов'язаних із вчиненням злочинів на невідконтрольних

територіях Донецької та Луганської областей, та шляхи їх законодавчого розв'язання - [електронний ресурс] / Режим доступу: http://ivpz.org/images/pdf/zaproshehnyya_do_diskusii_072016.pdf

Фріс П.Л.

*завідувач кафедри кримінального права
навчально-наукового юридичного інституту
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет ім.В.Стефаника», д.ю.н., проф.*

ПОЛІТИКА У СФЕРІ БОРотьБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ - ІЛЮЗІЯ ІСНУВАННЯ

Політика у сфері боротьби зі злочинністю повинна відповідати кримінологічним показникам злочинності у суспільстві. При цьому важливим є не тільки загальні показники, а і структурні, оскільки вони визначають пріоритети її здійснення. Окрім чисто кримінологічних показників для її розробки слід враховувати і соціологічні показники оскільки без їх врахування неможливою є розробка правових та інших механізмів боротьби зі злочинністю.

Не викликає заперечень те, що у цілому політика у сфері боротьби зі злочинністю є мистецтвом управління діяльністю спрямованою на зниження показників злочинності в країні. Її ефективність (яка обумовлюється існуванням розробленої доктрини, концепції як у цілому, так і в розрізі окремих складових), наочно демонструють саме ці показники. А вони сьогодні не просто сумні, а шокуючи. Так, за 2015 р. рівень злочинності в Україні виріс на 6,8 %, а тяжких злочинів на 15,3%. При цьому частка останніх у загальній масі злочинів зросла на 31, 47%¹⁰. Це є наочним підтвердженням фактичного краху усієї політики у сфері боротьби зі злочинністю в Україні та її окремих складових.

Чим же викликана криза політики у сфері боротьби зі злочинністю. Однозначної відповіді на це запитання немає. Тут діє цілий ряд факторів. І основний, узагальнений це загальна криза суспільства в усіх сферах соціального та економічного життя. Політика у сфері боротьби зі злочинністю, як складовий елемент внутрішньої правової політики держави, не могла залишитись осторонь і не потрапити у вир цієї загальної кризи. Однак на неї наклали свій відбиток і деякі специфічні фактори. Спробуємо проаналізувати деякі з них стосовно складових цього виду політики.

¹⁰ <http://www.baganets.com/blogs-baganets/stan-zlochinnost-v-derzhav-za-2015-r-k-t.html>

Звичайно, що базовою у ланцюгу цих складових перебуває кримінально-правова політика, оскільки саме вона визначає коло злочинного.

Аналіз сучасної кримінально-правової політики України дає підстави стверджувати про її кризовий стан. Фактично слід вести мову, що *взагалі ніякої науково обґрунтованої кримінально-правової політики в нашій країні сьогодні не існує.*

До такого сумного (а можливо навіть трагічного) висновку призводить стан вітчизняного законодавства про кримінальну відповідальність і науки кримінального права.

1. В першу чергу це є наслідком не визначення ідеологічної основи кримінального права. І тут виникає питання: яка ідеологія повинна бути покладена в його основу? Консервативна? Ліберальна? Чи, можливо ідеологія постмодерну, що притаманна світу в епоху глобалізації?

Звичайно, що на перший погляд перевагу слід віддати саме ліберальній ідеології, яка на чільне місце ставить охорону людини її прав та свобод, а вже на другому охорону інтересів держави та суспільства. До цього «закликає» бажання відірватись від ідеології комунізму, яка визначала основи радянської кримінально-правової політики і може бути охарактеризована відомою фразою «Раньше думай о Родине, а потом о себе!». Чи спромоглися ми це зробити? Нажаль ні! Концептуально при розробці чинного КК була обрана ідеологія консерватизму з домінантою переваги охорони суспільного над індивідуальним. При усій декларованій позитивності КК 2001 року він ідеологічно мало чим різнився від КК УРСР 2007 р. Ще у 2004 р., аналізуючи новий КК професор О.І. Колб вказував, що за наслідками проведеного аналізу новий КК на третину жорсткіший за свого попередника. Він був лише дещо трансформований з врахуванням нових соціально-економічних реалій буття. Подальший розвиток кримінального законодавства лише доводить цей висновок. Відомі показники змін до КК, яких станом на сьогодні налічує вже 726. Однак це все не кінець. У Верховні раді України зареєстровано більше 100 законопроектів згідно яких пропонується внести зміни та доповнити КК відносно ще 276 норм!!! Як можна це оцінити?! Звичайно, відповідні зміни були об'єктивно необхідними і визначались обраним шляхом в напрямку Європи. Деякі зміни були викликані необхідністю відповіді на формування в Україні кримінального суспільства. Але більшість змін була визначена саме сформованим кримінальним суспільством, яке робить усе, щоб захистити себе. Тому воно і поклало в основу кримінально-правової ідеології консерватизм і не просто консерватизм, а консерватизм з комуністичною окраскою який нехтує інтересами особи, сповідує принцип максимальної заборони!